

Posudek rigorózní práce Mgr. Zdeňka Rubeše
Josef Štefan Kubín.
Skutky soukromé, skutky veřejné

173 s. textu, poznámkový aparát, prameny a bibliografie, obrazová příloha

Rigorózní práce Mgr. Zdeňka Rubeše je věnována osobnosti Josefa Štefana Kubína, člověka zajímavého v mnoha ohledech. Je to jedno z řady zpracování, které se ovšem snaží přiblížit Kubína jinak, než to posud činili především literáři a etnografové, protože právě do jejich oborů Kubínovy aktivity zasahovaly nejvýznamněji. Autor předkládá na základě studia a interpretace široké pramenné základny portrét jiného Kubína, než jakého zná odborná i široká veřejnost. Zabývá se nikoli jeho uměleckým a odborným odkazem, ale, jak zní podtitul, jeho skutky. Je to zajisté originální a odvážný přístup už proto, že slovo skutek není významově indiferentní, navozuje atmosféru hodnocení, rozhodování o tom, co je dobré a spravedlivé a co nikoli.

Nemyslím, že by rigorózní práce nemohla být pojata právě takto, ale je to přístup neobyčejně těžký. Autor se stává arbitrem a je neustále vystavován nebezpečí, že sklouzne do pozice „jediného spravedlivého“, autority, která bude vynášet soudy, ve kterých převáží hodnocení morální nad odborným (i když oba principy spolu souvisí). A je tu i další nebezpečí. Rezignuje-li autor na analýzu odborných prací, ať už napsaných osobností, kterou se zabývá, nebo jinými specialisty, hrozí mu, že začne pracovat nikoli jako historik nebo literární vědec, ale jako investigativní novinář. Podobně jako on se pak nezdržuje kritikou a korelací pramenů a potlačuje nebo zjednodušuje historický a kulturní rámec. Jako on může podlehnout iluzi, že jeho počínání je objektivní a že zbavuje předmět svého zájmu nánosu „ideologického balastu“, aniž by si připustil, že každá doba vytváří svůj vlastní ideologický balast, své stereotypy, a že vědecká práce by měla tuto skutečnost reflektovat.

Velmi bych ocenila v úvodu kapitolu, která by klasickým způsobem přiblížila a zhodnotila pramennou základnu, která je shromážděna profesionálně a dobře, nastínila teoretický rámec, metodologický přístup a cíl práce.

Myslím, že tímto cílem bylo podat (zkonstruovat?) obraz člověka – Josefa Štefana Kubína z lidského (antropologického) pohledu. Na začátku je vyděšený studentík z venkova, kterému se dělá špatně z pachů pitevně lékařské fakulty i z toho, jak je jeho kolegové překrývají tabákovým kouřem, na konci nedůtklivý umanutý stařec, který žil tak dlouho, že se dar života stal spíš břemenem pro něho i jeho okolí. A mezi tím celé století. Zachytit život takového protagonisty v několikrát dramaticky změněných dobových kulisách a v komunikaci s několika generacemi protihráčů, je skutečně velmi obtížné.

Rodný Jičín je vykreslen prostřednictvím školství. Prahu 80. let, nejvíce formující osobnost mladého Kubína, zastupuje letmá charakteristika několika pedagogů a spolužáků. Atmosféra doby a města, tak klíčová pro Kubínův budoucí vývoj, domnívám se, vystižena není (nic o jazykových zákonech, o rozdělení univerzity, otevření Národního divadla, o Rukopisech, spolkovém životě, dobových časopisech,...). Kubínova mimopražská působiště jsou opět přiblížena prostřednictvím místních škol. Čím blíže k současnosti, tím víc se dobový rámec plní reáliemi, které autor považuje za signifikantní (někdy s velmi obsáhlými exkursy).

Stabilním prvkem, který prostupuje celý text, je velmi kritický postoj ke Kubínovi. Jako čtenář mám (subjektivní) dojem, že si autor vytkl za úkol neponechat mě od samého začátku ani chvíli na pochybách, že Kubín sice byl zdatný sběratel folkloru, zřejmě dobrý pedagog a autor učebnic, že nebyl nejhorší překladatel, dokázal psát úspěšnou beletrii, a jako publicista byl podprůměrný, zkorumpovaný režimem, ale především, že to nebyl dobrý člověk. Snad každá delší pasáž je zakončena malým nebo větším rýpnutím, poukazujícím na nějakou charakterovou vadu. Když ne v textu, tedy alespoň v poznámce. Vůbec si nemyslím, že by

odborný text neměl být kritický nebo že by autor monografie o osobnosti měl decentně zamlčovat její slabé stránky a selhání, ale tento přístup mě poněkud zarazí. Takovým stylem může pracovat publicistika, to je jiný žánr.

Například v hektické atmosféře čerstvě vzniklé první republiky, která se zdála být naplněním Kubínových (a nejen jeho) mladických patetických vlasteneckých ambicí, celkem zákonitě propojených s antiklerikálními postoji, je konflikt s jeho nadřazeným možno chápat nikoli jen v rovině osobní, ale společenské. To přece nebyla jen konfrontace dvou intelektuálů, výbušného bohéma Kubína a loajálního státního úředníka Vykoukala. Byl to střet dvou koncepcí, které se vymezovaly v právě vznikajícím státě. Oba postoje jsou zdůvodnitelné a pochopitelné.

Podobně lze interpretovat odbornou etnologickou kolizi Kubín – Tille, praktik a akademik. Kubín prožíval situaci mnohem intenzivněji, emocionálně, a vyrovnával se s ní jak teatrálním gestem spálení části rukopisu, tak tím, že ji opakovaně zveřejňoval. To jistě nemusí vzbuzovat sympatie. Ocenění však zaslouží jeho aktivity ve studiu etnických minorit. Prokázal tím cit pro akutní společenskou potřebu, kterou může obor plnit. (Naopak jeho zájem o folklorní podání choulostivých až obscénních témat tak originální nebyl, těmi se zabýval už století před ním Jan Jeník z Bratřic. Výtku, že své respondenty v terénu ovlivňoval a „uplácel“ nelze přijmout, standardizovaný nebo polostandardizovaný rozhovor je běžně využíván v terénní praxi sociologické i etnografické, stejně tak výkup předmětů muzejní hodnoty, případně honoráře za uskutečněnou produkci).

Kubín v době druhé světové války ztratil v německém vězení jedinou dceru. Je evidentní, že si nepřál zveřejňovat podrobnosti a jediným soukromým pramenem je korespondence paní Kubínové s její sestrou, dopisy zoufalé matky, která necítí oporu v partnerovi a tím se přiosťruje manželský nelad. Těžko být soudcem v záležitostech tak intimních a tragických, tím spíš, když jedna ze stran zachovává mlčení.

A potom je tady Kubín klasik, zahajující novou životní etapu v poválečné době a sbírající vavříny ocenění státních i odborných. Za celoživotní dílo, za ochotu psát do novin ideologické příspěvky a banální politické veršíky. Pětaosmdesátiletý, devadesátiletý, ještě starší. V tak vysokém věku se někdy umocňují latentní negativní vlastnosti a mohou eskalovat psychopatické poruchy. Co jiného mohla být tendence k pálení rukopisů (kterou ještě dovedl racionálně zdůvodnit)? Byl plně odpovědný za vzrůstající lakotu? Měly pro něj bankovky reálnou hodnotu, když se snažil pálit i je? Měl ještě dostatek soudnosti, nebo, navyklý na denní četbu novin, přečtené informace jen registroval, přivlastňoval si je a dál povrchně interpretoval? Myslím, že to by mohl posoudit gerontolog nebo psycholog. Humanitně vzdělaní autoři, kteří procházeli Kubínovu pozůstalost, o těchto věcech nepochybně věděli a vědí, ale nepovažovali za nutné je zveřejnit.

Nehodlám na autora hrozit prstem, že se dotkl tabuizovaného tématu a odkryl něco, co znesvěcuje obraz charismatického starého pána. To je svaté právo svobodného bádání. Mé výhrady se týkají způsobu zpracování, který považuji spíš za novinářský než odborný. Je to můj osobní dojem, mohu se mýlit a autor bude mít příležitost přesvědčit mně o opaku. O tom, že Kubín byl člověk se vším všudy, mně přesvědčovat nemusí.

Přes vyřčené výhrady se domnívám, že předložená práce, založená na obsáhlém a mnohostranném archivním materiálu, splňuje kritéria pro práci rigorózní a doporučuji ji k obhajobě.

Praha 22. listopadu 2008

Doc. Irena Štěpánová, CSc.
Ústav etnologie UK FF